

КВАЗІ-ПУБЛІЧНИЙ СТАТУС НАЦІОНАЛЬНИХ СПОРТИВНИХ ФЕДЕРАЦІЙ В УКРАЇНІ: ПРАВОВА КОЛІЗІЯ ТА ВПЛИВ ГЛОБАЛЬНОГО СПОРТИВНОГО ПРАВОПОРЯДКУ

THE QUASI-PUBLIC STATUS OF NATIONAL SPORTS FEDERATIONS IN UKRAINE: A LEGAL CONFLICT AND THE INFLUENCE OF THE GLOBAL SPORTS LEGAL ORDER

Вагін О.А., аспірант кафедри конституційного
та адміністративного права

Запорізький національний університет

orcid.org/0009-0003-5241-4723

Статтю присвячено дослідженню однієї з ключових, проте системно не вирішених проблем українського спортивного права – правового статусу національних спортивних федерацій. Актуальність теми обумовлена центральним парадоксом української моделі спортивного врядування, за якою національні спортивні федерації, будучи за своєю юридичною природою суб'єктами приватного права (громадськими об'єднаннями), водночас наділяються державою ексклюзивними публічно-владними повноваженнями. Цей гібридний, «квазі-публічний» статус створює перманентну правову невизначеність, підриває засади автономії спортивного руху та гальмує європейську інтеграцію, що вимагає переходу від пострадянської моделі до принципів верховенства права та прозорості.

Метою статті є доведення тези, що квазі-публічний статус федерацій є не просто законодавчим недоліком, а центральною ознакою дисфункціональної гібридної системи, що опинилася в пастці між інституційною інерцією радянського минулого та імперативами глобального транснаціонального спортивного правопорядку (*lex sportiva*).

Методологія дослідження базується на формально-догматичному та порівняльно-правовому аналізі.

Доведено, що поєднання цих двох статусів породжує феномен «порожньої автономії». Виявлено три ключові механізми державного контролю, що нівелюють формальну незалежність федерацій: 1) фінансова залежність через дотаційну модель, де держава виступає «патроном», а договір про співпрацю є договором приєднання; 2) немонетарний контроль через радянську систему Єдиної спортивної класифікації; 3) структурний примус через централізовані державні закупівлі. Ця «пастка залежності» дестимулює належне врядування. Проаналізовано вплив *lex sportiva* (глобального спортивного права), яке, навпаки, вимагає від федерацій автономії та інкорпорації норм МОК та МСФ.

Зроблено висновок, що взаємодія застарілої національної моделі з імперативами *lex sportiva* породжує стан «регуляторної шизофренії». Вирішення проблеми вимагає комплексного перегляду законодавства та всієї філософії державного управління з орієнтацією на європейські моделі (кодифіковану французьку, британську «на відстані витягнутої руки» та німецьку/скандинавську, що спирається на клубний рух).

Ключові слова: квазі-публічний статус, національні спортивні федерації, спортивне право, державне управління у спорті, автономія спорту, *lex sportiva*, порожня автономія.

The article is devoted to the study of one of the key, yet systemically unresolved problems of Ukrainian sports law – the legal status of national sports federations. The relevance of the topic stems from the central paradox of the Ukrainian sports governance model, where national sports federations, being private law entities (public associations) by their legal nature, are simultaneously endowed by the state with exclusive public-power authorities. This hybrid, “quasi-public” status creates permanent legal uncertainty, undermines the principles of sports autonomy, and hinders European integration, which requires a transition from the post-Soviet model to the principles of the rule of law and transparency.

The purpose of the article is to prove the thesis that the quasi-public status of federations is not just a legislative flaw, but a central feature of a dysfunctional hybrid system caught between the institutional inertia of its Soviet past and the imperatives of the global transnational sports legal order (*lex sportiva*).

The research methodology is based on formal-dogmatic and comparative-legal analysis.

It is proven that the combination of these two statuses creates the phenomenon of “empty autonomy”. Three key mechanisms of state control that negate the formal independence of federations are identified: 1) financial dependence through a subsidy-based model, where the state acts as a “patron” and the cooperation agreement is an adhesion contract; 2) non-monetary control through the Soviet system of the Unified Sports Classification; 3) structural coercion through centralized state procurement. This “dependency trap” disincentivizes good governance. The influence of *lex sportiva* (global sports law), which, conversely, requires federations to be autonomous and incorporate the norms of the IOC and IFs, is analyzed.

It is concluded that the interaction of the outdated national model with the imperatives of *lex sportiva* creates a state of “regulatory schizophrenia”. Solving the problem requires a comprehensive review of legislation and the entire philosophy of state management, focusing on European models (the codified French model, the British “arm’s length” model, and the German/Scandinavian models based on the club movement).

Key words: quasi-public status, national sports federations, sports law, state governance in sport, autonomy of sport, *lex sportiva*, empty autonomy.

Вступ. Правовий статус національних спортивних федерацій є однією з ключових, проте системно не вирішених проблем сучасного спортивного права та державного управління в Україні. Центральний парадокс української моделі спортивного врядування полягає в тому, що національні спортивні федерації, будучи за своєю юридичною природою суб'єктами приватного права – громадськими об'єднаннями, – водночас наділяються державою ексклюзивними публічно-владними повноваженнями. Цей гібридний, квазі-публічний статус створює стан перманентної правової невизначеності, що підриває як засади автономії спортивного руху, так і ефективність державного регулювання.

Актуальність цієї проблематики загострюється в контексті стратегічного курсу України на європейську інтеграцію, який вимагає рішучого переходу від успадкованої пострадянської адміністративної моделі до моделі, заснованої на принципах верховенства права, прозорості та партнерства з громадянським суспільством. Фундаментальна колізія закладена у самій законодавчій архітектурі: норми Закону України «Про громадські об'єднання», що гарантують самоврядність та невтручання держави, прямо суперечать нормам Закону України «Про фізичну культуру і спорт», які створюють механізм надання одній з-поміж рівних громадських організацій ексклюзивного статусу «національної».

У цій статті стверджується, що квазі-публічний статус федерацій є не просто законодавчим недоліком, а центральною ознакою дисфункціональної гібридної системи, що опинилася в пастці між інституційною інерцією свого радянського минулого та імперативами глобального транснаціонального спортивного правопорядку (*lex sportiva*). Цей системний конфлікт генерує феномен «порожньої автономії» та потребує глибокого наукового осмислення.

Стан наукової розробки проблеми. Проблематика правового статусу національних спортивних федерацій в Україні, попри її очевидну актуальність, досі не отримала комплексного та всебічного висвітлення у вітчизняній юридичній науці. Питання саме *квазі-публічної природи* цих інституцій, що виникає на перетині адміністративного, цивільного та спортивного права, залишається переважно поза фокусом спеціалізованих досліджень.

Водночас, окремі аспекти цієї теми знаходили своє відображення у працях українських науковців. Одним із перших, хто обґрунтував існування спортивного права як окремого явища, був А. М. Апаров. Він розглядає спортивне право як комплексну галузь права, що перебуває на стадії формування та набуває ознак відносної самостійності. У своїх працях він приходить до висновку, що спортивне право набуло ознак відносної самостійності, а його особливі механізми правового регулювання спрямовані на ефективне збалансування між собою приватних та публічних елементів в означеній сфері [2, 7]. Такий підхід дозволяє аналізувати статус федерацій через призму норм різних галузей права, що є важливим для розуміння їх гібридної природи.

В. Миргород-Карпова наголошує на необхідності забезпечення балансу та окреслення меж між публічно-правовим і приватно-правовим регулюванням [7, 441]. З. Дубінська, описувала загальні питання правовідносин у сфері спорту, проте також оминала увагою специфіку делегування публічних повноважень суб'єктам приватного права [5, 96]. О. Драчов згадує про публічно-приватний дуалізм у суспільних відносинах між суб'єктами спортивних суспільних відносин, але фокусується на міжнародно-правових аспектах спортивного права [4, 403]. С. Балабан відносить спортивні федерації до суб'єктів публічного адміністрування сферою фізичної культури та спорту, одночасно зазначаючи, що вони є органами громадського самоврядування [3, 95].

Таким чином, у науковій літературі наявні лише фрагментарні дослідження суміжних питань, тоді як цілісна доктринальна концепція квазі-публічного статусу спортивних федерацій в Україні відсутня. Це створює науковий вакуум та обґрунтовує необхідність проведення даного дослідження.

Подвійна правова природа федерацій: між приватним правом та публічними повноваженнями

Фундаментальна суперечність у статусі національних спортивних федерацій в Україні закорінена у зіткненні двох різних правових логік: логіки приватного права, що регулює діяльність громадських об'єднань, та логіки публічного права, через яку держава намагається керувати сферою спорту.

Федерації як суб'єкти приватного права

Правовою основою для створення та діяльності спортивних федерацій в Україні є Конституція України, яка у статті 36 гарантує громадянам право на свободу об'єднання у громадські організації для здійснення та захисту своїх прав і свобод [6]. Ця конституційна норма є наріжним каменем для існування будь-яких інститутів громадянського суспільства, до яких, безперечно, належать і спортивні федерації.

Цю норму деталізує спеціальний Закон України «Про громадські об'єднання», який визначає такі організації як добровільні, самоврядні, невіддільні товариства, створені з метою реалізації спільного інтересу. Закон прямо закріплює ключові принципи їхньої діяльності: добровіль-

ність, самоврядність, вільний вибір території діяльності, рівність перед законом, відсутність майнового інтересу членів, прозорість, відкритість та публічність. Важливо, що стаття 3 цього закону встановлює принцип невторчання держави у діяльність громадських об'єднань [8].

У свою чергу, Цивільний кодекс України у статті 85 визначає громадські об'єднання як невіддільні товариства, основною метою яких не є одержання прибутку, та відносить їх до юридичних осіб приватного права [12]. Таким чином, з формально-юридичного погляду, національна спортивна федерація – це класичний інститут громадянського суспільства, що має діяти на засадах автономії та незалежності від держави.

Делегування квазі-публічних повноважень

Водночас держава, реалізуючи свій конституційний обов'язок «дбати про розвиток фізичної культури і спорту» (ст. 49 Конституції України), втручається у цю приватно-правову сферу через механізм, встановлений Законом України «Про фізичну культуру і спорт» [6]. Цей закон запроваджує унікальний інститут – статус «національної спортивної федерації», який надається Міністерством молоді та спорту України на конкурсних засадах лише одній федерації з визнаного виду спорту [11].

Порядок отримання цього статусу регулюється Постановою КМУ № 22 від 18.01.2012, яка встановлює низку кваліфікаційних вимог: федерація має розвивати вид спорту у більшості областей України, проводити національні змагання, мати кваліфікованих тренерів та суддів, а також бути членом відповідної міжнародної спортивної федерації [10].

Отримання цього статусу є не просто формальним визнанням, а актом делегування значних публічно-владних повноважень. Федерація зі статусом «національної» отримує ексклюзивне, монопольне право:

- організовувати та проводити офіційні чемпіонати та кубки України;
- пропонувати кандидатури спортсменів та тренерів до складу національних збірних команд з видів спорту, визнаних в Україні, та окремих офіційних делегацій національних збірних команд України для участі в окремих міжнародних спортивних змаганнях;
- представляти Україну у відповідних міжнародних спортивних організаціях;
- отримувати фінансову підтримку з державного бюджету.

Окрім цього, національні спортивні федерації відіграють вирішальну роль у процесі отримання спортсменами та тренерами спортивних звань та розрядів. Відповідно до Положення про Єдину спортивну класифікацію України, саме федерації завіряють протоколи спортивних змагань, готують та подають клопотання про присвоєння спортивних звань, які остаточно затверджуються наказом Міністерства молоді та спорту, а також клопотання про відкликання спортивних звань [9].

Таким чином, звичайне громадське об'єднання перетворюється на квазі-публічний орган, що виконує державні функції та регулює цілу сферу суспільних відносин, стаючи обов'язковим контрагентом для будь-якого суб'єкта, що прагне брати участь в офіційному спортивному житті країни.

Системний конфлікт та феномен «порожньої автономії»

Поєднання цих двох статусів – приватної юридичної особи та носія публічних повноважень – створює системний правовий конфлікт та породжує феномен «порожньої автономії». Формально будучи незалежними, федерації насправді позбавлені реальної самостійності через розгалужену систему державного контролю, що спирається на три ключові механізми.

Удавана диспозитивність. Оскільки спорт вищих досягнень в Україні є значною мірою дотаційним, доступ до

державного бюджетного фінансування стає головним інструментом впливу. Держава виступає не як партнер, а як патрон, що перетворює федерації на прохачів, повністю залежних від рішень профільного міністерства. Після отримання статусу «національної» федерація зобов'язана укласти з Міністерством молоді та спорту «договір про спільну діяльність». Хоча цей інструмент зовнішньо нагадує партнерську угоду, за своєю суттю він є класичним договором приєднання (ст. 634 Цивільного кодексу України) [12]. Федерація не має реальної можливості впливати на його умови, які є типовими та розробленими міністерством, і може лише прийняти їх в цілому, щоб отримати доступ до державного фінансування та інших переваг статусу.

Немонетарний контроль через Єдину спортивну класифікацію України (ЄСКУ). Ця система, що є прямим спадком радянської моделі, надає державі монополію право на присвоєння престижних, суспільно визнаних спортивних звань («Майстер спорту України», «Заслужений тренер України» тощо). ЄСКУ є надзвичайно ефективним інструментом соціального контролю, оскільки створює потужну немонетарну систему мотивації. Для спортсмена чи тренера отримання такого звання часто є не менш важливою кар'єрною метою, ніж фінансова винагорода. Щоб її досягти, вони змушені брати участь в офіційних, санкціонованих державою змаганнях та виконувати нормативи, затверджені міністерством. Це вибудовує міцний ланцюг залежності, що пов'язує індивідуального атлета безпосередньо з державною бюрократичною машиною, часто оминаючи федерацію як проміжного суб'єкта.

Структурний примус через централізовані закупівлі. Чинна система, за якою здебільшого не федерація, а спеціалізоване державне підприємство здійснює закупівлі для проведення змагань та забезпечення збірних команд, повністю позбавляє федерації фінансової автономії та відповідальності. Вони не розпоряджаються коштами, а лише подають заявки, що перетворює їх на залежних прохачів та забезпечує тотальний бюрократичний контроль.

Ці механізми створюють «пастку залежності», яка є потужним дестимулом для належного врядування. У такій системі керівництво федерації не має раціональних мотивів для пошуку фінансової незалежності, розбудови прозорих механізмів управління чи залучення членської бази. Навпаки, їхня влада, престиж та доступ до ресурсів прямо залежать від збереження лояльних, непрозорих відносин з державним апаратом. Таким чином, система не просто контролює, а й активно відтворює пасивність та безвідповідальність, консервуючи застарілу модель та блокуючи будь-які спроби її модернізації.

Вплив *Lex Sportiva* та колізії юрисдикцій в українському спортивному праві

Ситуація ускладнюється тим, що українська національна правова система не є єдиним регулятором у сфері спорту. Вона зазнає потужного впливу з боку автономного транснаціонального правопорядку, відомого як *lex sportiva* або глобальне спортивне право.

Глобальний правовий порядок спорту

Lex sportiva – це система норм, створена недержавними суб'єктами – Міжнародним олімпійським комітетом (МОК), міжнародними спортивними федераціями (МСФ) та Спортивним арбітражним судом у Лозанні (CAS). Квазі-конституційним актом цієї системи є Олімпійська хартія, яка встановлює фундаментальні принципи, обов'язкові для всього олімпійського руху. Ключовими принципами цієї системи є автономія спорту (право спортивних організацій на саморегуляцію без зовнішнього втручання) та принцип ексклюзивності (визнання лише однієї національної федерації з виду спорту в кожній країні).

Національні федерації, прагнучи до міжнародного визнання, зобов'язані бути членами відповідних МСФ та інкорпоровувати норми *lex sportiva* у свої статuti. Це

створює унікальну ситуацію, коли норми, розроблені, наприклад, приватною асоціацією, зареєстрованою у Швейцарії (World DanceSport Federation) або в Монако (World Athletics), стають де-факто обов'язковими для українських суб'єктів права.

Зіткнення суверенітетів та справа Бутча Рейнольдса

Вплив *lex sportiva* неминуче призводить до зіткнення з національним правовим суверенітетом. Хрестоматійним міжнародним прикладом є справа американського легкоатлета Гаррі «Бутча» Рейнольдса проти Міжнародної асоціації легкоатлетичних федерацій (IAAF, нині – World Athletics) на початку 1990-х років. Після дискваліфікації за звинуваченням у вживанні допінгу, Рейнольдс домігся у суді штату Огайо судової заборони, яка дозволяла йому брати участь у відборі на Олімпійські ігри [13]. Однак IAAF відмовилася визнавати рішення суду США, заявивши, що її правила є верховними. Більше того, федерація пригрозила дискваліфікацією будь-якому атлету, який змагатиметься разом із Рейнольдсом. Цей ультиматум, відомий як «правило зараження» (*contamination rule*), фактично змусив організаторів змагань відмовити Рейнольдсу в участі, попри рішення американського суду на його користь. Цей кейс довів реальну силу та верховенство *lex sportiva* над національними юрисдикціями.

Кейс танцювального спорту в Україні є іншою яскравою ілюстрацією цієї колізії. Рішення Міністерства молоді та спорту визнати новий вид спорту «танцювальний спорт» та надати статус національної ГО «ВФТСБ» було не самостійним актом державної політики, а реактивного дію, прямо спричиненою рішенням WDSF визнати саме цю організацію своїм членом в Україні замість попередньої – ГО «АСТУ». Це демонструє, що в багатьох випадках національне адміністративне право виступає не як суверенний регулятор, а як інструмент для імплементації рішень, ухвалених на глобальному рівні.

Проблематика вирішення спорів

Найгостріше конфлікт юрисдикцій проявляється у сфері вирішення спорів. Статuti більшості МСФ та МОК містять імперативні арбітражні застереження, що вимагають вирішувати всі спори у спеціалізованих спортивних арбітражах, насамперед у CAS, та прямо забороняють звертатися до національних судів. В Україні ця проблема поглиблюється тим, що національний механізм спортивного арбітражу є фактично недієздатним. Створений у 2018 році Спортивний арбітражний суд при НОК України (САС при НОК) за роки свого існування не розглянув по суті жодної справи і залишається «фантомною установою». Цей юрисдикційний вакуум створює для спортсменів та інших суб'єктів стан правової беззахисності. Глибокий аналіз цієї складної проблематики, що включає практику Верховного Суду та міжнародний досвід, виходить за межі даної статті та потребує окремого, спеціалізованого дослідження.

Перспективи реформування: європейський вектор

Виявлені системні суперечності свідчать про нагальну потребу в реформуванні застарілої моделі управління спортом. Досвід провідних європейських країн пропонує цінні орієнтири для таких змін. Зокрема, французька модель демонструє переваги правової визначеності через кодифікацію законодавства у єдиному Спортивному кодексі (*Code du Sport*), що дозволяє усунути законодавчий хаос. Британська модель «на відстані витягнутої руки» пропонує ефективний механізм стимулювання належного врядування через принцип «фінансування в обмін на реформи», де доступ до державних коштів прямо залежить від дотримання федерацією стандартів прозорості та підзвітності. [14]

Водночас німецька та скандинавські моделі наголошують на важливості побудови системи «знизу-вгору», що спирається на масовий клубний рух, а не на державну систему ДЮСШ. Запропоновані зміни до законодавства

мають бути спрямовані на усунення колізії між статусом федерацій як суб'єктів приватного права та їхніми публічними функціями, чітке розмежування повноважень між державою та спортивним рухом, а також створення дієвих механізмів підзвітності та правосуддя. Детальний аналіз цих моделей та розробка на їх основі комплексної дорожньої карти реформ для України стануть предметом наших подальших наукових публікацій.

Висновки. Проведене дослідження доводить, що квазі-публічний статус національних спортивних федерацій є центральним симптомом глибоко дисфункціональної моделі управління спортом в Україні. Ця модель, що характеризується надмірним державним патерналізмом та законодавчою фрагментарністю, створює фундаментальну правову колізію: громадські об'єднання, що є за своєю природою суб'єктами приватного права, наділя-

ються публічно-владними повноваженнями, що прямо суперечить принципам, закладеним у Законі «Про громадські об'єднання».

Взаємодія цієї застарілої національної системи з імперативами глобального спортивного правопорядку (*lex sportiva*) породжує стан «регуляторної шизофренії», що призводить до правових колізій та підриває суверенітет національного права. Національні федерації, формально будучи автономними, насправді перебувають у стані «порожньої автономії», позбавлені реальної самостійності через механізми фінансової та адміністративної залежності від держави, що закріплюється, зокрема, через механізм договорів приєднання. Вирішення цих системних проблем неможливе шляхом точкових змін, а вимагає комплексного перегляду законодавства та всієї філософії державного управління у сфері спорту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Адміністративне право України: Підручник / за заг. ред. Т. О. Коломєць. Київ: Істина, 2008. 457 с. URL: http://elcat.pnpu.edu.ua/docs/Kolomojuc_Administratyvne_pravo_Ukrainy_2008.pdf.
2. Апаров А. М. Концепція спортивного права: огляд ключових аспектів. *Вісник Одеського національного університету. Правознавство*. 2017. Т. 22. Вип. 1 (30). С. 6–19.
3. Балабан С. М. Публічне адміністрування сферою фізичної культури і спорту : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Дніпро, 2017. 207 с. URL: <https://dduvs.edu.ua/wp-content/uploads/files/Structure/science/rada/dissertations/13/2.pdf> (дата звернення: 26.10.2025).
4. Драчов О. Перспективи розвитку міжнародного спортивного права. *Україна і світ: теоретичні та практичні аспекти діяльності у сфері міжнародних відносин*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 19–20 квіт. 2017 р. КНУКІМ. Київ, 2017. Ч. 1. С. 401–406. URL: https://knuikim.edu.ua/wp-content/uploads/2020/12/ukraine_and_world_part1.pdf#page=401.
5. Дубінська З. П. Особливості регулювання правовідносин у сфері спорту в Україні: теоретико-правовий підхід : дис. ... д-ра філос. : 081 - Право. Львів, 2021. 220 с. URL: http://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/3675/1/dubinska_d.pdf (дата звернення: 27.10.2025).
6. Конституція України: від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 26.10.2025).
7. Миргород-Карпова В. В. Проблематика регулювання правовідносин у спортивному праві України: виклики сьогодення. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. Вип. 10. С. 440–443. DOI: 10.32782/2524-0374/2022-10/108.
8. Про громадські об'єднання : Закон України від 22.03.2012 № 4572– VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17> (дата звернення: 28.10.2025).
9. Про затвердження Положення про Єдину спортивну класифікацію України : Наказ Міністерства молоді та спорту України від 07.12.2023 № 7512. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z2240-23> (дата звернення: 26.10.2025).
10. Про затвердження Положення про надання на конкурсних засадах спортивній федерації статусу національної та позбавлення такого статусу : Постанова Кабінету Міністрів України від 18.01.2012 № 22. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/22-2012-%D0%BF> (дата звернення: 27.10.2025).
11. Про фізичну культуру і спорт : Закон України від 24.12.1993 № 3808– XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/3808-12> (дата звернення: 26.10.2025).
12. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435– IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 29.10.2025).
13. Reynolds v. International Amateur Athletic Federation, 841 F. Supp. 1444 (S.D. Ohio 1992). Justia Law, 1992. URL: <https://law.justia.com/cases/federal/district-courts/FSupp/841/1444/1508617/> (дата звернення: 29.10.2025).
14. Szatkowski M. Analysis of the sports model in selected Western European countries. *Journal of Physical Education and Sport*. 2022. Т. 22. Вип. 3. С. 829–839. DOI: 10.7752/jpes.2022.03105.

Дата першого надходження рукопису до видання: 24.10.2025
 Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 14.11.2025
 Дата публікації: 28.11.2025